

Г. О. Бак,
аспірант відділу глобальних проблем сучасної цивілізації
Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України

ЛІДЕРСТВО ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ У СВІТОВОМУ СТВОРЕННІ ІННОВАЦІЙ

Відзначено роль держави у фінансуванні науково-дослідних робіт і впровадженні нововведень. Відображено стратегії компаній високотехнологічних галузей в їх інноваційному розвитку. Розглянуто фактори, що впливають на формування лідерства міжнародних корпорацій у світовому виробництві інновацій.

Ключові слова: інновації, транснаціональні корпорації, інноваційна діяльність, науково-дослідні розробки.

Г. О. Бак
**ЛИДЕРСТВО ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ
КОРПОРАЦИЙ В МИРОВОМ СОЗДАНИИ
ИННОВАЦИЙ**

Выделена роль государства в финансировании научно-исследовательских работ и внедрении инноваций. Отражены стратегии компаний высокотехнологических отраслей в их инновационном развитии. Рассмотрены факторы, влияющие на формирование лидерства международных корпораций в мировом создании инноваций.

Ключевые слова: инновации, транснациональные корпорации, научно-исследовательские разработки, инновационная деятельность.

G. O. Bak
**LEADERSHIP OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS
IN WORLD INNOVATION
CREATION**

The role of government in funding of research and innovations has been determined. The strategies of high-tech companies have been displayed in their innovative development. The factors that influence the forming of multinational corporations leadership in world production development are investigated.

Key words: innovation, transnational corporations, research and development, innovative activity.

Постановка проблеми. Основним стимулом виробництва та освоєння інновацій є забезпечення більш високого рівня віддачі, ніж просте залучення додаткових ресурсів. Про економічний ріст унаслідок їх упровадження свідчать результати досліджень, що проводилися у країнах – членах ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку): інвестиції в інноваційний сектор забезпечують ріст ВВП у співвідношенні 1 : 3, інвестиції в інформаційно-комунікаційні технології – 1 : 2; у розвинених країнах 90% зростання ВВП визначається нововведеннями і технологічним прогресом [1].

Потужними суб'єктами світової економіки, що перебувають у постійному пошуку інноваційних рішень та процесі впровадження передових технологій, є транснаціональні корпорації. У стратегіях ТНК інновації виступають основою конкурентоспроможності й визначають напрями розвитку компанії, окремих галузей та національної економіки в цілому.

Створення найновіших передових технологій зосереджено в розвинутих країнах світу і відбувається переважно в найбільших корпораціях. Багато з них має значну економічну та політичну вагу, і тому є більш впливовими, ніж деякі держави. Політика розвинених країн відносно міжнародних компаній полягає не в обмеженні їх росту, а у використанні переваг, завдяки яким формується конкурентоспроможність країни. Особливо це актуально для високотехнологічних галузей економіки.

Важливим моментом є те, що ТНК не вступають у конкурентну боротьбу між собою, а навпаки – свідомо розподіляють сфери впливу. Галузева спеціалізація зазвичай корелюється зі спеціалізацією країни. Приміром, компанії США займають провідне становище на світовому ринку авіа- та ракетобудування, нафтопереробки, комп'ютерної техніки, фармацевтики і програмного забезпечення. Японські промислові корпорації посідають передові позиції в металургії, електроніці та електротехніці. Компанії Євро-

пейського Союзу досягнули лідерства у хімічній, харчовій промисловості й автомобілебудуванні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Світовий досвід функціонування ТНК, створення ними технологій на основі НДДКР та ринкове освоєння інновацій, у тому числі українськими корпораціями, знайшли своє відображення в наукових публікаціях вітчизняних дослідників – В. Гейця, Л. Кістерського, В. Левківського, О. Рогача, В. Рокочої, А. Поручника, О. Плотнікова, В. Семиноженка, Л. Федулової, В. Якубовського.

Однак висока динаміка змін зовнішнього середовища в діяльності транснаціональних корпорацій, зумовлена формуванням нових умов господарювання і співпраці, викликає необхідність проведення аналізу чинників, що впливають на посилення позицій ТНК в інтенсивних процесах інноваційної діяльності та комерціалізації нововведень.

Тому **метою статті** є визначення факторів, завдяки яким формується лідерство міжнародних корпорацій у світовому виробництві інновацій.

Основні результати дослідження. У системі світового господарства існують три основні суб'єкти, які займаються фінансуванням НДДКР, – держави, венчурні (ризикові) компанії і транснаціональні корпорації.

Міжнародні компанії є однією з важливих складових світової ієрархії НДДКР. Вони володіють достатніми ресурсами, зазнають незначних ризиків від фінансових втрат при проведенні інноваційної діяльності. Оскільки остання не є основною сферою господарювання міжнародних компаній, то у випадку успішного прийняття новинки на ринку вони отримують надприбутки.

Про значення ТНК у світовому створенні нововведень свідчить той факт, що їм належить більш ніж 2/3 приватних коштів та половина світових витрат на проведення науково-технологічних розробок [2, с. 2].

Аналіз діяльності транснаціональних корпорацій дозволяє виділити кілька основних факторів, які обумовлю-

ють лідерство міжнародних корпорацій серед інших суб'єктів світової економіки у виробництві інновацій.

Насамперед, саме ТНК часто стають виконавцями державного замовлення на виробництво інноваційної продукції, в основному в галузях оборонно-промислового комплексу. Наприклад, у березні 2011 р. Уряд Сполучених Штатів підписав контракт із корпорацією «Lockheed Martin Corp.» (США) на суму \$789,8 млн. з метою створення оборонної системи для Агентства протиракетної оборони США.

На початку 2012 р. компанії «Lockheed Martin Corp.» та «Space System» (США) отримали від Міністерства оборони США контракт на суму \$238 млн. на виробництво космічних апаратів терміном до 2016 р. [3].

У Росії напередодні кризи 2008 р. розпочалася кампанія щодо створення осередків інноваційного розвитку із залученням державних коштів. У 2007 р. за пропозицією Президента Російської Федерації В. Путіна отримали державну підтримку такі корпорації інноваційного спрямування, як «Роснано», «Совком флот», «Об'єднана авіабудівна корпорація». Тільки на дослідження і впровадження у сфері нанотехнологій виділено 180–200 млрд. руб. (\$7,4–8,2 млрд.), у тому числі корпорації «Роснано» держава надала 130 млрд. руб. У період кризи високотехнологічні проекти отримували через федеральні цільові програми бюджетні асигнування, хоч їх обсяг уряд скоротив від 1161 млрд. руб. до 909 млрд. руб. З допомогою державних асигнувань, на базі власних високотехнологічних розробок Росія почала здійснювати послідовну політику щодо подолання надмірної залежності від імпорту надходжень – це стосується, передусім, фармацевтики, електроніки та приладобудування. Заслугує на увагу російський підхід до збереження співвідношення між військовим і цивільним секторами промислового виробництва. На основі прийнятої у 2000 р. військової доктрини було ухвалено рішення стосовно переоснащення армії високотехнологічними засобами озброєння, що паралельно сприяло нарощуванню його експорту (РФ належить до трьох найбільших експортерів зброї у світі). Водночас, високі технології, які були апробовані в оборонно-промисловому комплексі, стали масштабніше передаватися в авіаційну, суднобудівну галузі. Саме під час кризи військові, у тому числі експортні, державні замовлення відіграли стабілізуючу роль [4, с. 76].

Іншим чинником зростання ролі ТНК у створенні інновацій є те, що постійне зростання доходів великих корпорацій та зниження вартості менш потужних компаній, що сформувалися внаслідок криз, сприяють активним процесам їх поглинання. Характерною ознакою купівлі транснаціональними корпораціями підприємств, які готуються до виходу на ринок з інноваційним продуктом або технологією, полягає в тому, що фінансування всіх витрат на наукові розробки забезпечила компанія, що поглинається, а ТНК використовує свої ресурси лише для кінцевої стадії комерціалізації нововведення – організації масового виробництва. У цьому випадку корпорації формально не здійснюють вкладень безпосередньо в науково-дослідні розробки, оскільки сума, витрачена на придбання сторонньої компанії, враховується у статистиці злиттів та поглинань і жодним чином не відбивається у витратах корпорації на НДДКР. Подібний спосіб придбання нових технологій та продуктів є найбільш поширеним у сфері виробництва програмного забезпечення, електронних засобів зв'язку, а також обробки інформації. Одним із таких прикладів є поглинання компанією «Intel» (США) набагато меншої компанії «Nvidia» (США), що відбулося у 2010 р. В результаті компанія «Intel» відмовилася від власних розробок графічного чіпа, використавши досвід компанії, яку було поглинуто. Крім того, стратегією розвитку об'єднаної корпорації є перехід від виробництва комп'ютерів і ноутбуків до кишенькових електронних записників та смартфонів [5].

У кризові періоди, коли вартість компаній істотно знижується, дрібні й середні підприємства стають мішенню

для великих міжнародних корпорацій. Купівля прогресивних підприємств, особливо за заниженою вартістю, – один із способів інноваційного розвитку ТНК.

Ще одним способом отримання досвіду, мінімізації високіх дослідних витрат є створення стратегічних альянсів. Переважно вони утворюються на стадії, що передують комерціалізації нововведень, з метою більш ефективного використання знань, наявних у всіх учасників союзу. Для стратегічних альянсів як форми науково-технічної кооперації між промисловими компаніями різних країн характерні такі ознаки:

- отримання нових наукових і технологічних знань у рамках обраної для співробітництва сфери діяльності або здійснення обміну наявними для партнерів технологіями;
- розподіл між учасниками вигод від співпраці та використання права контролю за її здійсненням;
- збереження самостійності й незалежності, створення союзу із партнером тільки в тій сфері, де необхідна підтримка.

За даними ЮНКТАД, у світі у 2009 р. існувало близько 30 тис. стратегічних альянсів у різних сферах [6]. Понад чверть із них пов'язана зі спільною реалізацією проектів у галузі мікроелектроніки, обчислювальної техніки, автоматизації промислового виробництва, технологій і телекомунікацій. Вони активно використовуються в галузі біотехнології та створенні нових матеріалів. Наприклад, метою утворення стратегічного альянсу між компанією «Hitachi» (Японія) та «Texas Instruments» (США) є розширення досвіду в розробці оперативної пам'яті. Вигоди обох компаній полягають в отриманні знань, необхідних для розробки нової продукції. Іншим прикладом слугує альянс компанії «Hitachi» (Японія) з компанією «Motorola» (США), створений для скорочення витрат на НДДКР та зниження ризиків. При розробці швидкого процесора в галузі електроніки було створено кілька альянсів: «Toshiba» (Японія) – «IBM» (США), «Fujitsu» (Японія) – «AMD» (США), «Sharp» (Японія) – «Intel» (США), ціллю яких є отримання стратегічних знань для закріплення основних компетенцій і перегляд напрямів проведення інноваційної політики в майбутньому.

У географічному контексті переважають альянси між компаніями США та Західної Європи. Прикладом такого альянсу є створений у 2011 р. союз між корпораціями «Nokia» (Фінляндія) та «Microsoft» (США). Його мета – побудова нової стратегії виробництва смартфонів, де кожна зі сторін має певні надбання.

Окрім створення стратегічних альянсів, ТНК часто вдаються до організації формально незалежних від материнської корпорації дослідних центрів і венчурних (ризикових) підприємств. Цей метод застосовується для того, щоб максимально ефективно використати нові розробки, які не потрібні материнській компанії або є для неї непрофільними.

Функціонування венчурних підприємств зумовлене розвитком стратегічно важливих аспектів науково-дослідної діяльності та необхідністю підтримки інноваційних проектів окремих груп фахівців, а іноді й окремих співробітників-новаторів.

Корпорації можуть мати по кілька окремо створених венчурних фірм. Приміром, компанія «General Electric» (США) налічує 30 таких підприємств, загальний фонд яких сягає понад \$100 млн.

Вибір створення окремої венчурної компанії не є випадковим. Висока ефективність НДДКР та інноваційних процесів у цілому обумовлена в малих фірмах низкою факторів, серед яких:

- 1) прийняття державами законодавчих актів із надання податкових та інших пільг малому підприємству;
- 2) державна підтримка фінансування ризикового бізнесу;
- 3) максимальна інтенсивність ведення наукових розробок у малих компаніях, де протягом нетривалого періоду часу всі зусилля зосереджені на одному проекті;

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

4) невеликий апарат управління, що дозволяє знизити накладні витрати, уникнути бюрократичних контактів та отримання дозволів, які в результаті знижують ефективність НДДКР у лабораторіях великих промислових корпорацій;

5) більш гнучке виробництво, що характерно для малих фірм, де краще можна відстежити тенденції розвитку ринку;

6) удвічі вища ефективність кінцевих результатів інноваційної діяльності малих підприємств і швидша віддача від інвестицій.

Багато компаній стимулює створення фірм-новачків, надаючи їм необмежену самостійність. Материнська компанія виступає як основний власник нової компанії, встановлюючи таким чином повний фінансовий контроль, отримуючи ексклюзивні права на впровадження інноваційних досягнень у своїй діяльності.

Виділяють такі організаційні форми, що використовуються корпораціями при організації венчурних капіталовкладень: 1) партнерство з обмеженою відповідальністю у фондах, заснованих і керованих професіоналами венчурного бізнесу; 2) квізісамостійна дочірня венчурна організація, основний фонд якої утворюється за рахунок корпорації; 3) пряме фінансування діяльності малих інноваційних фірм.

Характерною ознакою організації інноваційної діяльності на створених великими ТНК окремих венчурних підприємствах є їх розміщення у країні походження. Виняток у цьому випадку становлять США, де створені настільки сприятливі умови для інноваційного підприємства, що багато закордонних компаній переносять свої науково-дослідні центри саме в цю країну.

До числа п'ятдесяти найуспішніших венчурних підприємств 2010 р. на чолі з «Castlight Health Inc» (США) входять майже всі компанії, які знаходяться на території США і залучені у такі сфери діяльності, як охорона здоров'я, інформаційні технології, обслуговування населення, бізнес та фінансове обслуговування. Інвестиції цих компаній належать корпоративному капіталу «Microsoft» (США), «Hewlett-Packard» (США), «Vodafone» (Великобританія), «AT&T» (США) і «Samsung» (Південна Корея) [8].

Венчурне підприємництво загалом досить позитивно відзначається на конкурентоспроможності країни базування, оскільки сприяє інтенсифікації інноваційних про-

цесів, організації необхідної інфраструктури, динамічному розвитку національної промисловості.

Серед факторів формування лідерських позицій ТНК у світовому створенні та освоєнні інновацій слід також виділити збільшення витрат на наукові розробки. Особливо яскраво це спостерігається у фармацевтиці.

Протягом останніх 10 років у корпораціях фармацевтичної промисловості відзначається ріст доходів у кілька разів. Одночасно зростають кошти, витрачені на проведення науково-дослідних робіт. Починаючи з 1980 року, витрати корпорацій США на НДДКР подвоюються кожні 5 років. Один долар, вкладений у наукові розробки, приносить дохід у п'ять доларів. Така висока віддача не зафіксована у жодній іншій галузі [9, с. 74]. Статистика обсягів продажу і витрат на проведення НДДКР найбільших корпорацій фармацевтичної промисловості представлена в табл.

Дані табл. свідчать про провідне становище «Pfizer» (США) у рейтингу щорічних обсягів продажу протягом останнього десятиліття. За цей час компанії вдалося більше ніж подвоїти свої доходи. Водночас, удвічі зросли витрати на наукові дослідження.

Досить стрімкий ріст спостерігається в компанії «Novartis» (Швейцарія), яка у 2001 р. знаходилася на 14 позиції у цьому рейтингу. У 2010 р. компанія слідує відразу за лідером.

Поряд з інтенсивним проведенням інноваційної діяльності та завдяки швидкому накопиченню капіталу важливе місце в розвитку багатьох фармацевтичних корпорацій займає політика злиття і поглинання. Наприклад, компанії «Aventis» (Франція) і «Sanofi-Synthelabo» (Франція) у 2001 р. знаходилися на 6-й та 13-й позиціях у рейтингу світових фармацевтичних компаній за обсягом річних доходів. Об'єднавши свої ресурси, можливості та наукові досягнення у період від 2005 р. до 2010 р. новостворена корпорація «Sanofi-Aventis» стабільно займає третю позицію.

Загалом 2010 рік відзначився значним ростом компаній завдяки активним процесам злиття і поглинання. Приміром, компанія «Merck» (США) продемонструвала 58% зростання, порівняно з 2009 р., після злиття із «Schering Plough» (США). З другого боку, стрімкий ріст був викликаний досить агресивною інноваційною діяльністю, витрати на яку становили рекордні 27%, що й дозволило підняти ся компанії на четверту позицію.

«Roche» (Швейцарія) у період 2001–2010 рр. вдалося відчутно збільшити свої прибутки. У 2001 р. ця компанія навіть не належала до 10 найбільших корпорацій за рівнем доходу. Водночас, «Roche» витратила 22% на проведення НДДКР, що свідчить про значне фінансування інновацій.

Компанії «GalaxoSmithKline» (Великобританія), «AstraZeneca» (Великобританія), «Jonson&Jonson» (США) та «Eli Lilly» (США) також збільшили свої доходи майже удвічі, так само у кілька разів збільшивши частку на проведення інноваційної діяльності. Витрати на НДДКР «AstraZeneca» (Великобританія) і «Jonson&Jonson» (США) у 2005 р. становили відповідно 22% та 28%. У 2010 р. ця частка зменшилася.

Корпорація «Abbott» (США) досягла 28% росту у 2010 р. порівняно з попереднім роком завдяки придбанню «Solvay» (Бельгія) і «Piramal» (Індія), сподіваючись отримати інноваційні та маркетингові переваги [11].

Однією із тенденцій розвитку ТНК є подальша інтернаціоналізація їх діяльності. Унаслідок глобальної кризи 2008–2009 рр. спостерігається орієнтація ТНК на регіональні ринки. Ймовірно, що

Таблиця
Доходи та витрати фармацевтичних корпорацій на НДДКР
у період 2001-2010 рр.

№ з/п	Назва компанії	Чисті продажі (млн. дол.)			Витрати на НДДКР (млн. дол.)			Відрахування на НДДКР (%)		
		2001	2005	2010	2001	2005	2010	2001	2005	2010
1	Pfizer (США)	25, 5	44, 28	58, 5	4, 8	7, 440	9, 413	18	17	16
2	Novartis (Швейцарія)	14, 5	24, 96	42, 0	2, 2	4, 484	7, 100	15	18	16
3	Sanofi-Aventis (Франція)	5, 7	32, 34	40, 3	0, 9	4, 789	5, 147	16	15	12
4	Merck (США)	21,35	22, 01	39, 8	2, 4	3, 848	11, 00	11	25	27
5	Roche (Швейцарія)	8, 53	12, 90	39, 1	1, 3	3, 792	8, 612	15	12	22
6	GalaxoSmith Kline (Великобританія)	24, 8	33, 90	36, 2	3, 8	5, 706	6, 126	15	17	17
7	AstraZeneca (Великобританія)	16, 48	23, 95	33, 3	2, 7	5, 356	4, 200	16	22	13
8	Jonson& Jonson (США)	14, 9	22, 32	22, 4	1, 1	6, 312	4, 432	7	28	20
9	Eli Lilly (США)	11, 54	14, 65	21, 1	2, 2	3, 025	4, 880	19	20	3
10	Abbott (США)	8, 17	13, 99	19, 9	1, 6	1, 821	3, 724	20	13	19

Джерело: Складено автором на основі [9; 10; 11]

орієнтація фармацевтичних корпорацій США на внутрішній ринок (43% світового), швидке накопичення капіталу та інтенсивна інноваційна політика стали поштовхом до швидкого зростання фармацевтичної промисловості США.

Висновки. Постійне нарощування масштабів діяльності та активів, наявність інтелектуальних ресурсів, інші переваги, які отримують ТНК як суб'єкти світової економіки формують передумови їх лідерства у створенні інновацій. Державні замовлення на інноваційну продукцію, повне або часткове фінансування державою науково-дослідних робіт, особливо в періоди економічного спаду, виконують стабілізуючу функцію в діяльності потужних національних компаній, забезпечуючи їх інноваційний розвиток.

ТНК впроваджують стратегії відповідно до поставлених цілей та можливостей корпорацій. З метою отримання науково-технічних знань і досвіду компанії формують стратегічні альянси. Міжнародна науково-технічна кооперація сприяє підвищенню ефективності використання часу та витрат на проведення наукових розробок.

Досить агресивна інноваційна політика, про що свідчать значні щорічні витрати на проведення НДДКР, впливає на формування ринкових позицій компаній, особливо це характерно для фармацевтичної промисловості. Останнім часом посилюється роль процесів злиття і поглинання у забезпеченні ринкових та інноваційних переваг міжнародних корпорацій.

Література

1. Гохберг Л. М. Новая инновационная система для «новой экономики» / Л. М. Гохберг. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 254 с.
2. Occasional Note. UNCTAD Survey on the Internationalization of R&D // United Nations Conference on Trade and Development, 12 December, 2005 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.unctad.org>
3. Lockheed Martin. Awarded \$789.8 Million THAAD Production Contract [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.lockheedmartin.com>
4. Будкін В. Інноваційна модель розвитку національних економік / В. Будкін // Економіка України. – 2010. – № 6. – С. 67–78.
5. Twelve Huge M&A Deals For 2010: [The Stuff That Dreams Are Made of] [Electronic resource]. – Access mode : <http://247wallst.com/2009/12/14/twelve-huge-ma-deals-for-2010-the-stuff-that-dreams-are-made-of/>
6. UNCTAD Training Manual on Statistics for FDI and the Operations of TNCs. VII. Statistics on the Operations of Transnational Corporations, 2009 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.unctad.org>
8. Top 50 venture – funded companies. Dr. Diane Hamilton. Improving your lifetime potential [Electronic resource]. – Access mode : <http://drdianeahamilton.wordpress.com/2011/03/10/top-50-venture-funded-companies-for-2011/>
9. The year 2001 will Stand Out in Any Historical Accounting [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.pharmexec.com/pharmexec/data/articlelong/pharmexec/182002/17966/article.pdf>
10. The Tool between Two Storms 12th Annual Pharm Exec 50 [Electronic resource]. – Access mode : <http://topforeignstocks.com/wp-content/uploads/2011/08/Top-Pharama-Companies-2011-RPT.pdf>
11. The World Top 50 Pharmaceutical Companies [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.pharmexec.com/pharmexec/data/articlestandard/pharmexec/182006/323799/article.pdf>

Стаття надійшла до редакції 15 лютого 2012 року

УДК 339.9(4)+339.137.2+338.48

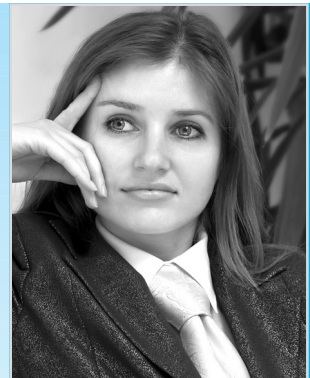
М. П. Бондаренко,

аспірантка Інституту світової економіки
і міжнародних відносин НАН України

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ

У статті досліджено теоретико-методологічний базис індустрії туризму. Розглянуто в історичній ретроспективі етимологію понять «туризм», «турист». Досліджено понятійні категорії «туристична послуга», «туристичний ринок» та «індустрія туризму».

Ключові слова: туризм, турист, туристична послуга, туристичний ринок, індустрія туризму.

М. П. Бондаренко
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ
РАЗВИТИЯ ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА

В статье исследован теоретико-методологический базис индустрии туризма. Рассмотрена в исторической ретроспективе этимология понятий «туризм», «турист». Исследованы понятийные категории «туристическая услуга», «туристический рынок» и «индустрия туризма».

Ключевые слова: туризм, турист, туристическая услуга, туристический рынок, индустрия туризма.

M. P. Bondarenko
THEORETICAL BACKGROUND OF
TOURISM INDUSTRY DEVELOPMENT

The article researches theoretical-methodological basis of tourism industry. It covers etymology of «tourism», «tourist» meanings in historical retrospective. Such conceptual categories as «tourist service», «tourism market» and «tourism industry» are explored.

Key words: tourism, tourist, tourist service, tourism market, tourism industry.

Постановка проблеми. Індустрія туризму відіграє важливу роль в економіці країни та справляє відчутний вплив на світове господарство: розвиває національні економіки та економіки інтеграційних об'єднань, сприяє формуванню іміджу регіону, дозволяє загострити увагу на проблемах розвитку суспільства. Світова криза останніх років обумовила необхідність кардинального перегляду акцентів у формуванні туристичних послуг, що насамперед вимагає ґрунтовного аналізу категоріального апарату і методологічних концепцій. Незважаючи на те, що історія розвитку туризму бере свій початок від давніх часів, питання теоретико-методологічного базису неодноразово підіймалося в наукових колах й викликало чимало дискусій у розрізі географії, економіки, соціології, філософії, медици-

ни, екології. Складність чіткого визначення методико-понятійного апарату індустрії туризму спричинено його поліфункціональністю та роллю в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження теоретико-методологічного базису індустрії туризму займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Г. Алейнікова, А. Александрова, І. Балабанов, А. Бівер, М. Біржаков, В. Герасименко, Л. Гонтаржевська, В. Данильчук, О. Дмитрук, Л. Дядечко, Е. Левицька, О. Любіцева, М. Мальська, В. Новиков, В. Пазенок, Н. Покровський, В. Стафійчук, Д. Стеченко, В. Теобальд, Т. Ткаченко, Л. Устименко, В. Федорченко, В. Хунцікер, Дж. Холлоуей, Н. Чорненька. Основні теоретичні детермінанти визначення стратегічних концепцій міжнародної конкурентоспро-